

Isabel Allende

Fortuna's dochter

band 1

Vertaald uit het Spaans
door Brigitte Coopmans

UITGEVERIJ
XL
DEVENTER

Valparaíso

Iedereen wordt geboren met een bijzondere gave, maar Eliza Sommers ontdekte al vroeg dat zij er twee had: een goede reukzin en een goed geheugen. Met het eerste kon ze in haar bestaan voorzien, en met het tweede kon ze zich het, niet altijd even precies, maar tenminste met de dichterlijke vaagheid van een sterrenwichelaar, herinneren. Wat vergeten wordt, lijkt nooit gebeurd te zijn; haar werkelijke en denkbeeldige herinneringen waren echter talrijk en het was alsof ze twee keer geleefd had. Tegen haar trouwe vriend, de wijze Tao Chi'en, zei ze dikwijls dat haar geheugen was als de buik van het schip waar ze elkaar hadden leren kennen: uitgestrekt en duister, vol kisten, vaten en zakken, waar de gebeurtenissen uit haar hele bestaan zich opstapelden. In wakende toestand was het niet eenvoudig iets te vinden in die gigantische wanorde, maar ze kon het altijd in haar slaap doen, zoals Mama Fresia haar had geleerd op de aangename avonden uit haar kindertijd, wanneer de contouren van de werkelijkheid nauwelijks meer waren dan een dunne, vale pennenstreek. Ze ging het domein van de dromen binnen over een weg die ze al vele malen begaan had en keerde terug met de grootst mogelijke behoedzaamheid, zodat de tere visioenen niet zouden uiteenspatten tegen het rauwe

licht van het bewustzijn. Ze vertrouwde op deze methode zoals anderen op getallen en had haar geheugenkunst zodanig verfijnd dat ze Miss Rose kon zien, gebogen over een zeepkist uit Marseille, haar eerste wiegje.

‘Dat kun je je onmogelijk herinneren, Eliza. Baby’s zijn net katten, ze hebben geen gevoelens of geheugen,’ beweerde Miss Rose op de schaarse momenten dat ze over het onderwerp spraken.

Toch stond die vrouw die van bovenaf naar haar keek, met haar topaaskleurige jurk en de slierten haar die uit het knotje hadden losgelaten en wapperden in de wind, Eliza in het geheugen gegrift en ze had nooit een andere verklaring over haar afkomst kunnen accepteren.

‘Je hebt Engels bloed, net als wij,’ verzekerde Miss Rose haar toen ze oud genoeg was om het te begrijpen. ‘Alleen iemand uit de Britse gemeenschap zou op het idee gekomen zijn om je in een mandje voor de deur van de Britse Compagnie voor Import en Export te zetten. Die persoon was vast op de hoogte van de goedhartigheid van mijn broer Jeremy en voorzag dat hij je zou opnemen. In die tijd wilde ik dolgraag een kind hebben en jij viel me als door God gezonden in de armen, om te worden opgevoed met de degelijke beginselen van het protestantse geloof en de Engelse taal.’

‘Jij Engels? Maak je maar geen illusies, meisje, je hebt het haar van een indiaanse, net als ik,’ weerlegde Mama Fresia haar bazin achter haar rug om.

De geboorte van Eliza was taboe in dat huis, en het meisje raakte gewend aan de geheimzinnigheid. Evenmin als andere gevoelige kwesties roerde ze die niet aan in het bijzijn van Rose en Jeremy Sommers maar besprak ze fluisterend in de keuken met Mama Fresia, die onveranderlijk vasthield aan haar beschrijving van de zeepkist, terwijl de versie van Miss Rose met de jaren mooier werd en in een sprookje veranderde. Volgens haar was het mandje dat bij het kantoor gevonden was, gemaakt van het allerfijnste riet en gevoerd met batist; haar hemdje was geborduurd in honingraatmotief en de lakentjes waren afgezet met Brussels kant; ze was bovendien bedekt met een nertsen dekentje, zoiets excentrieks hadden ze in Chili nog nooit gezien. Mettertijd kwamen daar zes in een zijden zakdoek gewikkelde gouden muntstukken bij en een briefje in het Engels waarin stond dat het meisje, ondanks het feit dat ze buitenechtelijk was, van zeer goede afkomst was, maar dat had Eliza nooit zo gezien. Gemakshalve waren de nerts, de muntstukken en het briefje weggeraakt en was er van haar afkomst geen spoor. De verklaring van Mama Fresia kwam echter meer overeen met haar herinneringen: toen ze op een ochtend aan het eind

van de zomer de deur van het huis opendeden, vonden ze een kindje van het vrouwelijk geslacht naakt in een kist.

‘Niks geen nertsen dekentje of gouden muntstukken. Ik was erbij en ik weet het nog goed. Je lag te rillen in een mannenvest, ze hadden je niet eens een luier omgedaan en je was helemaal ondergepoept. Je was een hummeltje zo rood als een doorgekookte kreeft, met op je kruin een plukje dons, net zoals dat uit een maïskolf steekt. Dat was jij. Maak je geen illusies, je bent niet geboren als prinsesje en als je haar zo zwart was geweest als het nu is, hadden ze de kist bij het vuilnis gezet,’ hield de vrouw vol.

Ze waren het er in elk geval allemaal over eens dat het meisje op 15 maart 1832, anderhalf jaar nadat de Sommers in Chili waren gearriveerd, in hun leven was gekomen en daarom wezen ze die datum aan als haar verjaardag. Voor het overige waren er altijd een hoop tegenstrijdigheden, en Eliza besloot uiteindelijk dat het de moeite niet waard was haar energie te verspillen aan piekeren, want wat de waarheid ook was, er was toch niets meer aan te doen. Wat telt is wat iemand doet in deze wereld, niet hoe hij er terecht komt, zei ze dikwijls tegen Tao Chi'en gedurende de vele jaren van hun prachtige vriendschap, maar hij was het daar niet mee eens; voor hem was het onmogelijk zijn eigen bestaan los te denken van

de lange reeks van voorouders, die niet alleen hadden bijgedragen aan zijn lichamelijke en geestelijke eigenschappen, maar hem ook het karma hadden doorgegeven. Hij geloofde dat zijn lot bepaald werd door de daden van familieleden die vroeger geleefd hadden, daarom moest men ze eren met dagelijkse gebeden en ze vrezen wanneer ze verschenen in spookgewaden om hun rechten op te eisen. Tao Chi'en kon de namen van al zijn voorouders noemen, tot de meest verre en eerbiedwaardige betovergrootouders die meer dan een eeuw geleden gestorven waren. Zijn grootste zorg in de gouden tijden was terugkeren om te sterven in zijn dorp in China om bij de zijnen begraven te worden; anders zou zijn ziel voor altijd stuurloos ronddolen in een vreemd land. Eliza voelde zich natuurlijk aangetrokken tot het verhaal van het snoezige mandje – niemand die bij zijn volle verstand is, verschijnt graag in een doodgewone zeepkist – maar ze kon het ter ere van de waarheid niet aanvaarden. Haar patrijshondenreukzin herinnerde zich zeer goed de eerste geur uit haar bestaan, en dat was niet die van schone batisten lakens, maar van wol, mannenzweet en tabak. De tweede was een landelijke geitenlucht.

Eliza groeide op kijkend naar de Stille Oceaan vanaf het balkon van het verblijf van haar pleegouders. Gebouwd op een berghelling bij de haven van

Valparaíso wilde het huis de stijl imiteren die op dat moment in Londen in de mode was, maar de beperkingen van het terrein, het klimaat en het leven in Chili hadden ertoe genoopt essentiële wijzigingen aan te brengen en het resultaat was potsierlijk. Op de achterplaats verzezen als organische tumoren verscheidene vertrekken zonder ramen met kerkerdeuren, waar Jeremy Sommers de meest waardevolle lading van de compagnie opsloeg, die uit de opslagruimten van de haven zou verdwijnen.

‘Dit is een land van boeven, nergens ter wereld geeft een kantoor zoveel uit aan het verzekeren van de handelswaar als hier. Ze halen alles weg en wat gered wordt van inbrekers, loopt onder water in de winter, verbrandt in de zomer of wordt verpletterd door een aardbeving,’ herhaalde hij telkens weer wanneer de muilezels met nieuwe kisten kwamen om op de binnenplaats van zijn huis te lossen.

Door zoveel voor het raam te zitten om naar de zee te kijken en de schepen en de walvissen aan de horizon te tellen, raakte Eliza ervan overtuigd dat ze de dochter was van een schipbreuk en niet van een onmenselijke moeder die in staat was haar naakt achter te laten in het ongewisse van een maartse dag. Ze schreef in haar dagboek dat een visser haar op het strand gevonden had tussen de wrakstukken van een schip, haar in zijn vest had gewikkeld en haar had

neergelegd bij het grootste huis in de Engelse wijk. Met de jaren besloot ze dat dat sprookje zo slecht niet was: wat de zee teruggeeft, heeft iets poëtisch en mysterieus. Als de oceaan zich zou terugtrekken, zou het blootgelegde zand een uitgestrekte, vochtige woestijn zijn, bezaaid met zieltogende zeemeerminnen en vissen, zei John Sommers, de broer van Jeremy en Rose, die alle wereldzeeën had bevaren en levendig beschreef hoe het water zakte in een doodse stilte, om weer terug te komen in een enkele ontzagwekkende golf, die alles meevoerde wat er op zijn weg kwam. Verschrikkelijk, zo beweerde hij, maar dan was er tenminste nog tijd om de bergen in te verdwijnen, terwijl bij aardbevingen de kerkklokken luidden om de ramp aan te kondigen wanneer iedereen al verdween tussen het puin.

In de periode waarin het meisje verscheen, was Jeremy Sommers dertig en stond aan het begin van een schitterende toekomst bij de Britse Compagnie voor Import en Export. In handelsen bankkringen genoot hij de reputatie van een eerzaam man: zijn woord en een handdruk stonden gelijk aan een getekend contract, een voor elke transactie onmisbare kwaliteit, daar de kredietbrieven maanden onderweg waren over de oceanen. Voor hem was zijn goede naam belangrijker dan het leven zelf, omdat hij geen vermogen bezat. Met de nodige offers had hij

een vaste betrekking verworven in de ver gelegen haven van Valparaíso, en het laatste waar hij in zijn georganiseerde leven op zat te wachten, was wel een pasgeboren dreumes die zijn dagelijkse bezigheden zou komen verstoren, maar toen Eliza in het huis terecht kwam, kon hij het niet nalaten haar op te nemen, want bij de aanblik van zijn zus Rose, als een moeder aan het kindje vastgeklampt, verslapte zijn wilskracht.

Rose was toen nog maar twintig jaar oud, maar ze was reeds een vrouw met een verleden en de mogelijkheden voor haar om goed te trouwen konden als minimaal beschouwd worden. Aan de andere kant had ze de balans opgemaakt en besloten dat het huwelijk, zelfs in het beste geval, voor haar zeer onvoordelig zou uitpakken; aan de zijde van haar broer Jeremy genoot ze een onafhankelijkheid die ze bij een echtgenoot nooit zou hebben. Ze was erin geslaagd haar leven in te richten en liet zich niet afschrikken door het stigma van de oude vrijsters, integendeel, ze was vastbesloten de getrouwde vrouwen tot afgunst te drijven, ondanks de heersende theorie die zei dat wanneer vrouwen afweken van de rol van moeder en echtgenote, ze net als de suffragettes een snor kregen. Ze had echter geen kinderen en dat was het enige verdriet dat ze niet middels de gedisciplineerde oefening in verbeeldingskracht in een zege

kon omzetten. Soms droomde ze dat de wanden van haar slaapkamer besmeurd waren met bloed, bloed dat het tapijt doordrenkte, bloed dat opspatte tot het plafond, en zij die temidden daarvan, naakt en verward als een maanzieke, het leven schonk aan een salamander. Dan werd ze gillend wakker en was de rest van de dag helemaal uit haar doen, onmachtig zich te bevrijden van de nachtmerrie. Jeremy observeerde haar, bezorgd over haar zenuwen en schuld-bewust omdat hij haar had meegesleurd zo ver van Engeland, hoewel hij een zekere egoïstische voldoening over hun beider overeenkomst niet kon vermijden. Daar het idee om te trouwen nooit in zijn hart was opgekomen, was Rose er om huiselijke en sociale problemen op te lossen, twee belangrijke aspecten voor zijn carrière. Zijn zus compenseerde zijn introverte en eenzame natuur, daarom onderging hij graag haar stemmingswisselingen en haar onnodige uitgaven. Toen Eliza kwam en Rose erop stond haar bij zich te houden, durfde Jeremy geen bezwaar te maken of kleinzielige twijfels te uiten en verloor met glans elke strijd om de baby uit zijn buurt te houden, te beginnen bij de eerste, toen ze een naam moest krijgen.

‘Ze gaat Eliza heten, net als onze moeder, en ze krijgt onze achternaam,’ besliste Rose meteen nadat ze haar te eten had gegeven, in bad had gestopt en in haar ei-